

Historizmus a myslenie o literatúre

Eva Vitězová

Predmetom vedeckého záujmu Renáty Hlavatej je v recenzovanej publikácii fenomén historizmu a najmä jeho prítomnosť v literárnom myslení v jednotlivých etapách vývoja slovenského uvažovania o literatúre. Podtitul monografie je nasledovný: Metodologická reflexia o vzťahu textu ku kultúrnej a spoločenskej štruktúre. Nazdávam sa, že práve takéto ohraničenie predmetu bádania autorke otvorilo priestor a zároveň do istej miery utvorilo mantinely premýšľania. Vzhľadom na tému vedeckej monografie Renáta Hlavatá musela venovať pozornosť rozmanitosti prístupov k historizmu a novému historizmu, nemohla sa spoľahnúť len na literárnovedné vymedzenie tohto fenoménu, ale bola nútená zaoberať sa i filozofickým kontextom historizmu ako tendenciou chápať všetko historicky sa meniace a vyvíjajúce v čase. Hľadanie vlastnej historickej identity je hlbším vnútorným posolstvom prítomným v monografii.

Monografia Fenomén historizmu je členená na dve časti. Prvá z nich je analyticko-syntetickým pokusom o teoretické vymedzenie skúmaného problému prostredníctvom dobových literárnovedných hľadísk. Centrom záujmu je tu pojem historizmus v slovenskej umeleckej literatúre. Kapitulu možno chápať ako sprievodcu po dobových metodologických reflexiách literárnej vedy. Renáta Hlavatá sa v nej podujala sledovať vývoj literárnovedných koncepcií, ich vzťah k dobovým myšlienkovým systémom, ovplyvniteľnosť týchto koncepcií aktuálnym stavom myslenia a vnímania skutočnosti a podobne. Uvedomila si, že pod vplyvom globalizácie sa dnes literárna veda musí vrátiť k cieľom a metódam skúmania porovnávacej literárnej vedy, komparatistiky; znova je aktuálna téma literárnych štýlov, migrácia motívov, problematika pôvodnosti a autenticity textu, kontaktov jednotlivých národných literatúr. Súčasná literárna veda nestagnuje, musí sa však „multidisciplinarizovať“, približovať k ostatným spoločenským vedám. Koncepcia historizmu tak v kontexte literárnovedného bádania nadobúda širší kontext. Historizmus v umeleckej literatúre (najčastejšie v historickej próze) autorka sleduje na početnej vzorke textov, svoje názory a tvrdenia konfrontuje s vedeckými názormi odborníkov – jazykovedcov, literárnych vedcov a podobne. Historizmus prezentuje v celej škále humanitných vedných disciplín, najmä v literárnej vede, jazykovede, semiotike, estetike, komparatistike. Na základe dobových metodologických reflexií naznačuje prepojenie historiografie, filozofie a umelecko-historickej spisby. Osobitne treba zdôrazniť autorkinu orientáciu vo filozofických kontextoch danej problematiky; pokiaľ chcela zodpovedne popísať fenomén historizmu v myslení o literatúre, nemohla zanedbať ani tento aspekt problematiky. Jej vstup do dejín filozofie, osobitne do porovnania s reliktnami marxistického myslenia, dávajú monografii vyšší

stupeň kvality. V prvej kapitole monografie sú prítomné i špecifická historizmu v umeleckom a vedeckom texte a bližšie sú charakterizované podoby historizmu rôznych období: naturalistický, barokový, romantický, marxistický ... Samostatná časť je v rámci prvej kapitoly venovaná teórii literárnej komunikácie a historizácii. Autorka monografie ako odchovankyňa nitrianskej literárnovednej školy si nemohla odpustiť exkurz do tejto oblasti skúmania problematiky fenoménu historizmu. Zdôraznila tu fakt, že František Miko na základe diachronického aspektu metakomunikácie vnímal literárnu tradíciu ako prienik literárnej minulosti do literárnej prítomnosti. Vzťah konkrétneho obdobia k literárnej tradícii F. Miko vysvetlil na dvoch protikladných póloch, a to afirmatívniosti a kontroverznosti. Anton Popovič zas poukázal na koncepcie literárnej tradície, ktoré sa v priebehu literárneho vývoja menili spolu s jej funkciami, preto sformuloval pojem tradícia cez komunikačný výklad, a to v protiklade s jeho dovtedajším historickopoetickým chápaním. Druhá kapitola monografie má názov Historizmus a nový historizmus na konci 20. storočia. Renáta Hlavatá sa v nej zamerala na skúmanie funkčných literárnohistorických prístupov a ich recepcií vyplývajúcich z pojmov historizmus a nový historizmus. Sledovala uchopenie rôznych podôb historizmu v súčasnom období, zároveň poukázala na vplyv multidisciplinarizácie a globalizácie, ktoré sa do literárnej vedy dostávajú presahom ďalších vedných disciplín. Kontext postmodernej doby má vplyv i na recepciu a interpretáciu fenoménu historizmu – prítomná monografia Renáty Hlavatej nás i o tomto fakte presvedča.

Monografia Renáty Hlavatej *Fenomén historizmu v myslení o literatúre* ponúka mnoho odpovedí na otázky súvisiace s odhaľovaním historizmu v rôznych kontextoch. Veľa problémov zároveň otvára – je to dôkaz toho, že táto téma je aktuálna a podnetná. Veď veda nemôže ponúkať rýchle odpovede, preto i autorka v závere svojej knižky konštatuje: „Otázky historizmu sa dajú podľa nášho zistenia sledovať aj podľa jednotlivých odborov. To, že sa problematika ich výskumu v jednotlivých odboroch prekrýva, môže inšpirovať bádateľov k sledovaniu problematiky historizmu a nového historizmu vo vlastnom výskumnom záujme. Tento problém pôsobí ako inšpirujúca hodnota, ktorá neraz posúva isté problémy do iných súvislostí a tým odhaľuje ich podstatu.“ Odporúčaním na prečítanie publikácie môžu byť ďalšie slová autorky: „Náš prístup k téme vedeckej monografie *Fenomén historizmu v myslení o literatúre* (Metodologická reflexia o vzťahu textu ku kultúrnej a spoločenskej štruktúre) bol od začiatku prístupom náročného čitateľa, ktorý sa usiluje podať informatívny, komentovaný prehľad a výklad teórie historizmu, jeho uplatnenia v jednotlivých literárnych vývojových etapách na Slovensku i v zahraničí.“ Uvedený prístup i skutočnosť, že autorka sa suverénne pohybuje v priestore literárneho terénu, ktorý si vymedzila ako predmet bádateľského záujmu, je príslubom inšpirujúceho čítania.

Renáta Hlavatá: *Fenomén historizmu v myslení o literatúre*.

Nitra: FF UKF 2011, 148 s. ISBN978-80-8094-871-9